

## **Jaarverslag 2024**

PEN Nederland is een vereniging volgens Nederlandse recht, gevestigd in Amsterdam. De vereniging heeft alleen een postadres.

PEN Nederland heeft een bestuur van maximaal zeven leden. De bestuursleden zijn alle lid van de vereniging en zijn aangesteld door de vereniging, tijdens de jaarvergadering. Zij voeren hun taken onbetaald uit. Wel ontvangen zij daarvoor een fractievergoeding. Ieder lid van de vereniging kan zich laten verkiezen als bestuurslid. Een en ander is vastgelegd in de statuten.

2024PEN-Nederland heeft een enerverend jaar achter zich. We hebben de volgende stap gezet in de professionalisering, we hebben een aantal spetterende evenementen georganiseerd en de nodige bedreigde schrijvers kunnen helpen. Ook op personeelsgebied is er het nodige gebeurd.

### Bestuur

Froukje Santing (vicevoorzitter)

Aby Hartog (penningmeester sinds juli 2024)

Jeroen Thijssen (secretaris sinds juli 2024, was algemeen bestuurslid).

Michel Maassen (algemeen bestuurslid)

Marcella van der Kruk (algemeen bestuurslid).

### Afgetreden:

Esther van Dijk (secretaris/penningmeester)

Targan Mouravi (algemeen bestuurslid)

Luc de Rooy (algemeen bestuurslid)

Het bestuur bestaat nu uit vijf personen. Dat is te weinig, ook omdat bijvoorbeeld de vicevoorzitter in 2025 aan het eind van haar laatste termijn zit. We zijn op zoek naar nieuwe kandidaten. Twee personen liepen een paar maanden mee, om te ervaren of het bestuurslidmaatschap iets voor hen was. Helaas bleek voor hen het bestuurswerk te intensief om toe te treden.

Wij blijven intensief zoeken, ook naar een voorzitter.

Het bestuur kwam negen keer bij elkaar. De jaarvergadering op 30 juli werd door ruim twintig leden bezocht.

## **Professionalisering**

In 2023 kwam het PEN Nederlandbestuur tot de conclusie dat de organisatie niet toekomstbestendig was. Vooral fondsenwerving, communicatie en profilering waren zwakke steunen in de organisatie. Het bestuur vroeg daarop Daphne de Heer, huidig directeur van ILFU, uitgever en organisatorische duizendpoot, om een professionaliseringsplan te schrijven.

Voorjaar 2024 overhandigde De Heer een gedegen analyse van PEN-Nederland, waar het bestuur zich in kon vinden. Ook schreef De Heer een stappenplan om tot die gewenste professionalisering te komen. Hoog op de lijst stond het aantrekken van nieuwe bestuursleden, liefst van kleur; het aanvragen van subsidie om daarmee een betaalde coördinator aan te trekken; vinden en inhuren van een ervaren campagne-strateeg; formuleren en schrijven van een missie; een ambassadeursproject opzetten om bedreigde buitenlandse schrijvers onder de aandacht van een breder publiek te brengen.

Het bestuur ging enthousiast aan de slag. Nog niet alle stappen zijn gezet. Het werven van nieuwe bestuursleden, bijvoorbeeld, blijkt een uitdaging. Twee aspirant-bestuursleden, waaronder een van kleur, haakten af om persoonlijke omstandigheden. Ook een nieuwe voorzitter is nog niet gevonden.

Maar er zijn veel dingen ook wel geslaagd. Zo heeft het Lira Fonds aan PEN-Nederland een impuls-subsidie van € 25.000 toegekend. Met dat bedrag kunnen we onze organisatie een nieuwe, professionelere basis geven.

Ook hebben wij een uitstekende coördinator gevonden in Merel de Beer, die al als onze notulist optrad, heeft haar taak uitgebreid en is nu de knoep in de organisatie. Het ambassadeursproject is een groot succes (zie hieronder). Om de leden actiever betrekken en om de koers van PEN Nederland aan te scherpen, heeft het bestuur een klankbordgroep in het leven geroepen. In de klankbordgroep zullen we de doelen en missie van PEN Nederland bespreken. Ook hopen we hier nieuwe bestuursleden te werven.

Eind december hebben ruim vijftien leden en niet-leden hun medewerking toegezegd. De eerste bijeenkomst staat gepland voor januari 2025.

Onderdeel van de professionalisering is het opschonen van de administratie en het innen van achterstallige contributies. Daar is eind december mee begonnen. Veel leden hebben met verontschuldigheden hun lidmaatschap alsnog betaald.

## **Activiteiten**

### Schrijfacties voor auteurs in gevangenschap

Op 17 januari was er weer de jaarlijkse schrijfactie in het souterrain van het Lodewijk van Deysselhuis, hoofdkwartier van de Auteursbond. Een vijftien tal leden kwamen daar bij elkaar om zoveel mogelijk kaarten, voorzien van een persoonlijke boodschap, aan gevangen schrijvers te verzenden. De namen van deze schrijvers maken deel uit van de Seasons Greetings List, opgesteld door PEN International.

De achttien brieven aan İlhan Çomak kwamen terug, omdat hij inmiddels is vrijgelaten.

### Twee jaar strijd in Oekraïne

De oorlog in Oekraïne begon op 24 februari 2022. Om de tweejarige bezetting te markeren organiseerde PEN Nederland, samen met debatcentrum De Balie, een avond onder de titel 'Ooggetuigen van de verwoesting' twee jaar oorlog in Oekraïne, die ruimte bood voor literaire reflecties. Dat gebeurde aan de hand van (literaire) beschrijvingen van die oorlog: van reisverslagen tot gedichten. In een uitverkochte zaal van de Balie gaven we o.a. het woord aan Oekraïners en aan de Nederlandse schrijvers en PEN-leden Manon Uphoff en Jaap Scholten. Zij brachten eind 2023 op uitnodiging van PEN Oekraïne een bezoek aan dat land. Bestuurslid Froukje Santing reisde voor een vergelijkbaar programma afgelopen mei naar Oekraïne. Eric Metz, verbonden aan de faculteit Slavische talen aan de UvA, vertaalde een lang gedicht van Maksym Kryvtsov, die begin 2023 aan het front was gesneuveld, en droeg dat voor.

### Svetlana Alexijevitsj

Tijdens het Internationaal Literatuur Festival Utrecht kreeg Svetlana Alexijevitsj, de Belle van Zuylenprijs uitgereikt. Alexijevitsj kreeg in 2015 de Nobelprijs voor de Literatuur. PEN Nederland organiseerde voorafgaand aan de uitreiking een gesprek over het werk van Alexijevitsj. Te gast waren schrijvers Franka Hummels en Julia Cimaŭjeva (Belarus). Simone Weimans deed de presentatie.

### Ambassadeursproject

PEN Nederland heeft op 15 november 2024, de Internationale Dag van de Gevangen Schrijver, een nieuw Ambassadeursproject gelanceerd. Een jaar lang vragen een aantal prominente Nederlandse auteurs tijdens publieke optredens en in persoonlijke brieven aandacht voor het lot en het werk van 'hun' schrijvers. Het betreft een estafetteproject; het is de bedoeling dat elk jaar op 15 november nieuwe Nederlandse schrijvers/dichters het stokje voor een jaar overnemen en zich inzetten voor andere schrijvers/dichters wereldwijd. In deze eerste editie zet schrijver Tatjana

Almuli zet zich in voor de Palestijnse dichter Mosab Abu Toha; Dichter des Vaderlands Babs Gons voor de Cubaanse dichter en activist María Cristina Garrido Rodríguez; schrijver Kiza Magendane voor de Iraanse schrijver en Nobelprijswinnaar Narges Mohammadi. Denker des Vaderlands Marjan Slob voor de Belarussische filosoof en schrijver Uladzimir Mackievič.

#### Dwarsdenkers

De Koninklijke Bibliotheek (KB) in Den Haag organiseerde op 17 november het Dwarsdenkersfestival. Daarin wilde de KB aandacht schenken aan mensen die niet de gemakkelijke weg kozen en kiezen. PEN Nederland vulde een podium met drie moderne dwarsdenkers. Dean Bowen, de bekendste spoken-wordartiest van Nederland, *performde* over zijn thema's identiteit en maatschappelijke krachten. Mariken Heitman, schrijver en bioloog, en Edward van de Vendel, jeugdboekenschrijver en alleskunner, spraken over hun hang ups: gender en identiteit, groei pijn en LHBTI+. Het was een zeer geslaagde bijeenkomst, waar bijna veertig bezoekers een aandachtig publiek vormden. Voorafgaand hield Froukje Santing een *empty chair* voor Victoria Amelina, de Oekraïense schrijfster die in 2023 omkwam na een Russische raketaanval op haar woonplaats Kramatorsk. De hele middag stond er een tafel in de hal waar bezoekers een briefkaart voor Turkse schrijver İlhan Sami Comak konden schrijven. Er zijn een krappe vijftig kaarten verzonden.

#### Nieuwsbrief

Dit jaar zonden we zeven nieuwsbrieven aan onze leden, waarin we verslag deden van ontwikkelingen in het buitenland, evenementen van PEN aankondigden en van andersoortige activiteiten. Behalve via nieuwsbrieven brengen we onze activiteiten ook onder de aandacht van een groot publiek via de socials: Twitter of X, Facebook en LinkedIn. In de vergadering van december heeft het bestuur besloten te stoppen met X en over te stappen op Bluesky.

#### Empty Chairs

In 2024 is PEN Nederland ook begonnen met het breder dan voorheen inzetten op literaire festivals en andere gremia van het concept van de 'Empty Chair'. Al sinds de jaren tachtig kent PEN International, en ook PEN Nederland, het ritueel van de Empty Chair. Tijdens optredens, bijeenkomsten en evenementen wordt op deze wijze de afwezigheid gesymboliseerd van een schrijver die niet aanwezig kan zijn omdat die gevangen, verdwenen, bedreigd, op de vlucht of vermoord is vanwege diens werk. Op het podium staat een lege stoel met daarop een afbeelding van de betreffende schrijver. Er wordt een korte voordracht gehouden

waarin het werk en het leven van de betreffende schrijver wordt belicht, en vervolgens worden een of twee korte fragmenten of gedichten voorgedragen in Nederlandse (of soms Engelse) vertaling. De Empty Chair is een krachtige herinnering aan het feit dat onze vrijheden niet vanzelfsprekend zijn, en vraagt aanwezigen om in solidariteit stil te staan bij de schrijvers die te maken krijgen met censuur, repressie en geweld overal ter wereld.

Er waren Empty Chairs op het Internationaal Literatuur Festival Utrecht, bij het Dwarsdenkersfestival en op onze algemene ledenvergadering.

### **Internationaal**

Vice-voorzitter Froukje Santing en penningmeester Aby Hartog zijn naar het jaarlijkse congres van PEN International geweest. Dat was dit jaar in Oxford, Engeland met als thema 'Writers in a World at War'. Het was een intensief congres met een volle agenda, die helaas minder goed werd bezocht dan het vorige, in 2022 in Uppsala. Nogal wat centra hadden problemen met het verkrijgen van visa voor Engeland.

Er was veel aandacht voor de Palestijns/Israëliëse zaak. PEN International bracht na dagen van gesteggel over de precieze bewoording een resolutie over Gaza in stemming, die veel commotie veroorzaakte. Uiteindelijk werd de motie met 76 procent van de stemmen aangenomen.

De meningsverschillen spitsten zich met name toe op het politieke karakter van de resolutie en de eenzijdige aandacht voor de rol van Israël, terwijl Hamas duidelijk ook onderdeel uitmaakt van dit gewelddadige en escalerende conflict. En: wat is nu precies het mandaat/de rol van PEN in dit conflict?

PEN Nederland onthield zich uiteindelijk van stemming. Om dezelfde redenen als PEN Canada, die hun ongemak met de resolutie als volgt verwoordden: *'PEN Canada strongly supports a statement against the many breaches of freedom of expression identified in that statement: killings of writers and journalists, arbitrary detention and other attacks on writers, restrictions on access to information, and destruction of cultural heritage.'*

*The relentless recital of damning facts about these things is the great strength of the statement. But we as a centre believe that, while we strive to speak out forcefully for freedom of expression and on behalf of writers, we do not and should not take positions on matters of geo-politics. We defend the rights of our members and others to speak their own minds on the broader political issues. We believe PEN should be guided by and remain within its mission to advocate for free speech. And while we advocate for peace, we do not presume to set the terms*

Tijdens het congres is de Young Writers Committee opgericht, voor jonge schrijvers tot 35. Coördinator Merel de Beer is de vertegenwoordiger namens PEN Nederland in dit initiatief, dat inmiddels officieel is verheven tot vijfde committee binnen PEN International. Daarnaast was er de nodige aandacht om de klimaatcrisis binnen mandaat van PEN te brengen. Er waren dit jaar verkiezingen voor het internationale bestuur van PEN en andere functies. Onze vicevoorzitter was kandidaat voor het internationale bestuur. Zij verloor nipt.

Mede gezien het gevoelige karakter van wat nu precies de missie van PEN is mbt het Israël/Gaza conflict heeft vicevoorzitter Froukje Santing voorgesteld om met het bestuur van PEN Vlaanderen, dat zich eveneens van stemming onthield, samen te komen voor een gedachtenuitwisseling over het PEN handvest. Die ontmoeting vindt 31 januari 2025 in Antwerpen plaats.

### **Writers In Prison Committee (WIPC)**

PEN-Nederland is actief lid van het Writers In Prison Committee (WIPC). We roepen de leden in de nieuwsbrief dan ook regelmatig op om in actie te komen – na een Raped Action Needed (RAN) verzoek van PEN International – voor schrijvers die dreigen te worden veroordeeld of anderszins bedreigd worden. Verder maakt vicevoorzitter Froukje Santing deel uit van vier (landen)groepen binnen PEN International: Belarus, Iran, Turkije en Gaza. Eveneens zijn we als PEN Nederland onderdeel van de wereldwijde, en gecoördineerd door PEN America, Free Narges Coalition, die zich inzet voor de gevangen Iraanse schrijver en Nobelprijswinnaar Narges Mohammadi.

Een paar voorbeelden: Wat Turkije betreft leidden die acties ertoe dat İlhan Sami Çomak, een internationaal gelauwerd dichter, alsnog werd vrijgelaten uit de Turkse gevangenis in Silivri na het uitzitten van een gevangenisstraf van 30 jaar. De Turkse schrijver Yavuz Ekinci werd mede als gevolg van internationale druk eind 2024 in hoger beroep vrijgesproken. Hij dreigde voor ruim zeven jaar achter de tralies te verdwijnen in verband met zijn boek 'Rüyası Bölünenler' (Dream Divided). De focus van zijn schrijven ligt bij het lot van de Koerdische minderheid in Turkije. Verder hebben we bijgedragen aan de uitgave van een boek in zijn (verboden)moederstaal van de in Belarus gevangen zittende schrijver/dichter Maksim Znak, waar al sinds maart 2023 niets meer van is gehoord. En wat Narges Mohammadi betreft zorgde de internationale druk

ervoor dat ze eind vorig jaar drie weken thuis mocht herstellen van een ingrijpende operatie.

In het kader van ons ambassadeursproject, zoals hierboven beschreven, hebben Denker des Vaderlands Marjan Slob, schrijver Tatjana Almuli, Dichter des Vaderlands Babs Gons en schrijver Kiza Magendane zich in de laatste weken van 2024 op tal van plekken de zaak en het werk van 'hun' schrijvers voor het voetlicht gebracht. Enkele voorbeelden: Kiza Magendane is op 25 november aangeschoven bij het programma Spraakmakers op Radio 1. Tatjana Almuli schreef over Mosab Abu Toha in een column voor ILFU en sprak over het project in haar podcast Tussen dertig en doodgaan. Babs Gons heeft al op meerdere podia een Lege Stoel gewijd aan María Cristina Garrido Rodríguez en Marjan Slob aan de Belarussische filosoof en schrijver Uladzimir Mackievič. Met al deze acties en evenementen draagt PEN Nederland met grote inzet bij aan de strijd voor het vrije woord en literaire expressie wereldwijd. (Internationale) solidariteit blijft ook in 2025 onverminderd onze belangrijkste focus.

### **International Cities of Refuge Network (ICORN)**

ICORN is een organisatie waarbij wereldwijd meer dan zeventig vluchtsteden zijn aangesloten. Deze steden huisvesten schrijvers die vanwege hun werk hun eigen land moeten ontvluchten. PEN is van oudsher nauw betrokken bij het werk van ICORN. Voorheen was PEN International het orgaan dat beoordeelde of aanvragers in aanmerking kwamen. Deze 'assessment'-functie is overgenomen door het hoofdkwartier van ICORN in Noorwegen. PEN Nederland sluist sindsdien aanvragen rechtstreeks door naar Noorwegen, en blijft betrokken bij huisvesting van schrijvers.

In Nederland zijn drie vluchtsteden: Amsterdam, Rotterdam en Leiden. Anders dan in, bijvoorbeeld, Noorwegen kunnen gevluchte schrijvers maar een jaar in Nederland verblijven. (In de meeste landen is dat twee jaar, en in sommige gevallen wordt zelfs meteen een verblijfsvergunning verstrekt). Zij kregen een verblijfsvergunning voor één jaar, op grond van 'artikel 3,4 derde lid van het Vreemdelingenbesluit (verblijf conform staatssecretaris)'. Dat hield in dat de staatssecretaris eigenmachtig deze speciale verblijfstitel kon afgeven, buiten de normale tijdrovende procedures om. Om beleidsredenen is ook deze regeling een tijdlang stil komen te liggen, in afwachting van een nieuwe vreemdelingenwetgeving. Terwijl aan die nieuwe wetgeving werd gewerkt kwam alles, ook uitzonderingsregelingen voor maximaal 3 gevluchte schrijvers per jaar, volledig stil te liggen.

In 2023 hebben de drie vluchtsteden der regering gevraagd snel een oplossing te bedenken. Eind 2024 is besloten dat gevluchte schrijvers opnieuw in aanmerking komen voor een tijdelijke regeling. Dat betekent dat het werk van ICORN, en de samenwerking met PEN Nederland, kan worden hervat.

Amsterdam en Rotterdam hebben woonruimte voor de gevluchte schrijvers gereserveerd. Leiden moet opnieuw geactiveerd worden. PEN Nederland zoekt daarover contact met de nieuwe burgemeester van de stad. Ook gaat PEN Nederland opnieuw actief proberen het aantal Nederlandse vluchtsteden te vergroten.